EKONOMIJA

Vežbe 6

Tržište, cene i konkurencija

Školska godina **2026/27.**
Termin vežbi **3–5. 11. 2026.**

LITERATURA Vežbe su urađene na osnovu knjige: Dragana Kragulj, *Ekonomija: osnovi mikroekonomske i makroekonomske analize*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2025, Poglavlje 6 – Tržište, cene i konkurencija.

AUTORI VEŽBI dr Sandra Jednak, Miloš Parežanin

I	Povezivanje pojmova i definicija	**VI**	Računski zadaci
II	Dopunjavanje	**VII**	Pitanja
III	Tačno / netačno	**VIII**	Studija slučaja: OPEC i tržište nafte
IV	Monopoli i tržišna stanja	**IX**	Antimonopolska politika u Srbiji
V	Šta mislite?	**X**	Interaktivni kviz

I Povežite definiciju i pojam.

Upišite slovo pojma u kvadrat ispred odgovarajuće definicije.

a. Selektivna funkcija
b. Prirodni monopol
c. Predatorno formiranje cena
d. Duopson
e. Oligopol
f. Savršena konkurencija
g. Diskriminacija cena
h. Kartel

☐ **1.** Mogućnost da monopolista na osnovu svog položaja i različite elastičnosti tražnje odredi različite cene za istu robu.

☐ **2.** Grupa nezavisnih organizacija koje se udružuju da bi regulisale proizvodnju i cene.

☐ **3.** Tržišna situacija u kojoj postoje samo dva kupca nasuprot velikom broju prodavaca.

☐ **4.** Tržište vrši izbor roba i usluga koje su društveno potrebne, a na osnovu odgovarajućih tržišnih informacija.

☐ **5.** Tržišna situacija u kojoj postoji na strani ponude mnogo prodavaca i na strani tražnje mnogo kupaca.

☐ **6.** Jedno preduzeće ima monopolski položaj i u mogućnosti je da zadovoljava potrebe celokupnog tržišta za određenim proizvodom ili uslugom uz niže troškove zbog postojanja ekonomije obima. Primer ovakvih preduzeća su u oblasti proizvodnje i distribucije električne energije, telekomunikacija...

☐ **7.** Situacija kada učesnik na tržištu obara prodajnu cenu ispod troškova proizvodnje i usled toga beleži finansijske gubitke, a sa ciljem da istisne konkurenciju.

☐ **8.** Tržišna situacija u kojoj postoji nekoliko prodavaca na strani ponude i više kupaca na strani tražnje.

II Dopunite.

1. *Vođstvo cena* je: _____.
2. Karakteristike monopolskog tržišta su: _____

   _____
3. Pri formiranju svoje cene, monopolista vodi računa o dva faktora: _____, dok oligopolista vodi računa o sledećim faktorima: _____.
4. Tačka u kojoj je MC = AVC = p je tačka _____.
5. Ako posmatramo tržišna stanja od slobodne konkurencije, preko nepotpune konkurencije, pa do monopola, može se primetiti da se veličina preduzeća _____, dok se broj preduzeća _____.
6. Izvori monopolskog profita su: _____

   _____
7. Donja granica monopolske cene je određena profitom proizvođača sirovina koji treba da bude veći od _____, dok je gornja granica određena _____.
8. Monopolista zaustavlja proizvodnju kada je _____.
9. Kada monopolista određuje višu cenu svog proizvoda na domaćem tržištu u odnosu na inostrano, to je _____.
10. Preduzeće na tržištu potpune konkurencije maksimizira svoj ukupni profit ako je ispunjen uslov da je _____.
11. Preduzeće obustavlja poslovanje u kratkom roku ako je tržišna cena jednaka ili manja od _____.
12. Ako je tržišna cena veća od AVC, a manja od ATC, preduzeće će u uslovima potpune konkurencije _____ uz ostvarivanje _____. *(Šta će uraditi sa proizvodnjom i da li će poslovati sa profitom ili gubitkom?)*
13. Profit na konkurentnom tržištu je jednak _____. *(napisati formule)*
14. Konkurentsko preduzeće prihvata cenu ili utiče na formiranje cene, dok monopolista formira cenu ili prihvata formiranu cenu. *(Zaokružite tačne odgovore.)*
15. Monopolističke organizacije su: _____

    _____
16. Ako je tržišna cena veća od graničnog troška, preduzeće na tržištu potpune konkurencije _____ proizvodnju.

III Odgovorite da li je tačno ili netačno.

Zaokružite T ako je tvrdnja tačna, odnosno N ako je netačna.

1.	Monopolista je najčešće jedno veliko preduzeće koje drži najveći deo ponude na tržištu.	T N
2.	Preduzeća koja proizvode automobile na tržištu savršene konkurencije su velika i utiču na formiranje cene.	T N
3.	Postoji savršena konkurencija, ograničena konkurencija i monopoli. U nepotpunu konkurenciju spadaju oligopoli i monopolistička konkurencija.	T N
4.	Eksternalije postoje onda kada neko obavlja određene aktivnosti, od kojih drugi mogu imati koristi ili štete, ali ti drugi niti plaćaju niti dobijaju bilo kakvu kompenzaciju povodom tog efekta. Primer negativne eksternalije je zagađenje izazvano vožnjom automobila, a pozitivne kurs ili trening zaposlenih koji će povećati produktivnost.	T N
5.	Apsolutno monopolističko preduzeće ima neelastičnu krivu tražnje i određuje cenu svojih proizvoda.	T N
6.	Kod savršene konkurencije postoji potpuna neelastičnost tražnje.	T N
7.	Marginalni prihod konkurentnog preduzeća jednak je ceni, dok je marginalni prihod monopolskog preduzeća manji od cene.	T N
8.	Oligopolisti najčešće primenjuju konkurenciju snižavanja cena.	T N
9.	Monopolista svoju ravnotežnu poziciju postiže u tački gde je cena veća od graničnog troška.	T N
10.	Proizvodna konkurencija u okviru monopola bazira se na tome da različita preduzeća iako prodaju proizvod po istoj ceni, ostvaruju različite profite zbog različitih troškova.	T N
11.	Za preduzeće na konkurentnom tržištu cena je data veličina, a to znači da je kriva tražnje vertikalna.	T N
12.	Ključni negativni efekti postojanja monopola se ispoljavaju u tri segmenta: efikasna alokacija resursa, ravnopravna distribucija dohotka i povećanje inovacija.	T N
13.	Cena avio karata za biznis i ekonomsku klasu je oblik diskriminacije cena.	T N

IV Odgovorite.

1. Navedite koji su monopoli po nastanku u pitanju.
   a) Proizvodnja oružja _____
   b) Eko turizam _____
   c) Elektroprivreda Srbije (EPS) _____
2. Navedite kom tržišnom stanju pripadaju:
   a) Elektroprivreda Srbije (EPS) _____
   b) Mercedes _____
   c) Proizvodnja pšenice _____
   d) Proizvodnja čelika _____
   e) Proizvodnja deterdženta _____

V Šta mislite?

1. Da li monopoli treba da budu dozvoljeni? Šta mislite koji je najbolji način da se regulišu? *Google* ima dominantan položaj u internet pretraživanju, a američki sud je 2024. godine presudio da je reč o nezakonitom monopolu. Da li vlada treba da dozvoli da jedna kompanija bude toliko velika i moćna?
2. Na tržištima mnogih proizvoda postoji jaka konkurencija. Da li je bolje da preduzeća na tim tržištima konkurišu cenama ili drugim faktorima?
3. Da li je u redu i fer da se zaračunavaju različite cene za isti proizvod?

VI Rešite zadatke.

VI.1 Ukupan, prosečan i marginalni prihod monopoliste

Na osnovu datih podataka izračunajte ukupan prihod, prosečan prihod i marginalni prihod monopoliste. Grafički prikažite krivu tražnje, prosečan prihod i marginalni prihod.

Tabela VI.1. Cena i količina monopoliste

Q	P (cena)	TR	AR	MR
0	11			
1	10			
2	9			
3	8			
4	7			
5	6			
6	5			
7	4			
8	3			

PROSTOR ZA GRAFIK

VI.2 Maksimalan profit monopoliste

Odredite maksimalan profit monopoliste primenom ukupnih i graničnih veličina ako su Vam poznati sledeći podaci:

Tabela VI.2. Cena, količina i ukupni troškovi monopoliste

Q	P (cena)	TC	TR	MC	MR	Odluka o proizvodnji
1	50	60				
2	45	70				
3	40	85				
4	35	105				
5	30	130				
6	25	160				
7	20	195				

a. Odredite pri kojoj količini i ceni se ostvaruje maksimalan profit.

b. Prikažite grafički.

PROSTOR ZA GRAFIK

VII Odgovorite na pitanja.

1. Objasnite oblike monopolističke konkurencije.
2. Objasnite klasifikaciju tržišnih stanja koju je dao Pol Samjuelson.
3. Objasnite pretpostavke savršene konkurencije.
4. Objasnite srazmernu podelu rada na makroekonomskom nivou.
5. Nacrtajte i objasnite Štaklbergovu tabelu.
6. Grafički prikažite i objasnite monopolski profit.
7. Grafički prikažite i objasnite maksimizaciju profita konkurentnog preduzeća.
8. Objasnite oblike diskriminacije cena. Objasnite uslove za sprovođenje diskriminacije putem cena.
9. Objasnite sfere imperfektnosti tržišta.

VIII Pročitajte tekst i odgovorite na pitanja.

VIII OPEC i svetsko tržište nafte

TEMA: TRŽIŠTE, OLIGOPOL, KARTEL

Nekoliko zemalja proizvodi naftu. Ove zemlje stvorile su oligopol. One određuju koliko će da proizvode nafte i po kojim cenama će prodavati naftu.

Zemlje koje najviše proizvode naftu su formirale kartel pod imenom *Organization of Petroleum Exporting Countries* (OPEC). U ovom kartelu su: Iran, Irak, Kuvajt, Saudijska Arabija i Venecuela. Do 1973. godine priključili su im se i Katar, Indonezija, Libija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Nigerija, Ekvador, Alžir i Gabon. Ove zemlje kontrolišu oko tri četvrtine svih svetskih rezervi nafte. Kao i svaki kartel, OPEC pokušava da poveća cenu smanjujući proizvodnju nafte. OPEC pokušava da smanji proizvodnju svake zemlje.

OPEC nastoji da ima visoku cenu za naftu. Ali svaki član kartela je u iskušenju da poveća proizvodnju da bi ostvario veći profit. Članovi OPEC-a se povremeno dogovaraju oko smanjivanja proizvodnje, ali među članovima ima onih koji varaju pa povećavaju svoju proizvodnju.

OPEC je imao najbolju saradnju među članicama u periodu od 1973. do 1985. godine. Tada su cene nafte porasle sa 2,64 US dolara za barel iz 1972. godine preko 11,17 US dolara u 1974., do 35,10 US dolara u 1981. godini. Ali početkom osamdesetih, članice su počele da se raspravljaju oko nivoa proizvodnje i OPEC je postao neefikasan. Do 1986. godine cena po barelu je pala na 12,52 $.

OPEC danas nije tako efikasan kao ranije. Nedostatak kooperacije je smanjio profite ovih zemalja, ali je koristio potrošačima u svetu.

Izvor: Mankiw, N. G., *Principles of Economics*, strana 353.

NAPOMENA (2026)

Sastav OPEC-a se u međuvremenu menjao. Indonezija je suspendovala članstvo 2016, Katar je napustio OPEC 2019, Ekvador 2020, Angola krajem 2023, a Ujedinjeni Arapski Emirati 1. maja 2026. godine. Danas OPEC ima 11 članica: Alžir, Ekvatorijalnu Gvineju, Gabon, Iran, Irak, Kongo, Kuvajt, Libiju, Nigeriju, Saudijsku Arabiju i Venecuelu. Od 2016. godine OPEC usklađuje proizvodnju i sa grupom zemalja koje nisu članice, među kojima je najvažnija Rusija (tzv. OPEC+).

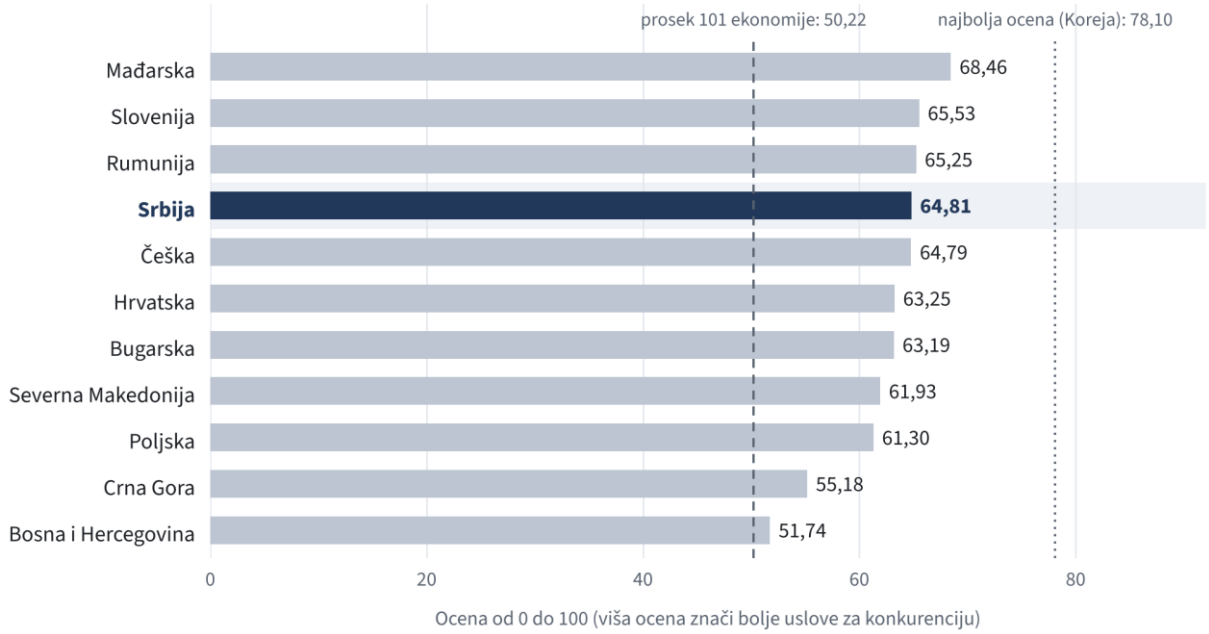
Pitanja:

1. Šta je oligopol? Koji su načini poslovanja oligopola?
2. Kada oligopolista određuje cenu, šta mora uzeti u obzir?
3. Šta je kartel? Karakteristike poslovanja objasniti na osnovu datog teksta.
4. Kako se odražava delovanje kartela na profite proizvođača, a kako kada se članice kartela ne slažu?

IX Pogledajte raspoložive podatke i odgovorite na pitanja.

IX Antimonopolska politika

Slika IX.1. Tržišna konkurencija u R. Srbiji i odabranim zemljama

Izvor: World Bank, *Business Ready* (B-READY) 2025, uzorak od 101 ekonomije.

Tabela IX.1. Indikatori konkurencije R. Srbije

Indikator	Srbija
SVETSKA BANKA, BUSINESS READY 2025 · 101 EKONOMIJA · OCENA OD 0 DO 100	
Tržišna konkurencija, ocena Srbije	**64,81**
Prosek svih 101 ekonomija	**50,22**
Najbolja ocena (Republika Koreja)	**78,10**
WIPO, GLOBAL INNOVATION INDEX 2025 · 139 EKONOMIJA · RANG	
Globalni indeks inovativnosti	**54**
Institucije	**73**
Tržišna sofisticiranost	**77**
Trgovina, diversifikacija i veličina tržišta	**40**

Izvor: World Bank, *Business Ready* 2025; WIPO, *Global Innovation Index* 2025.

Pitanja:

a. Kakvu politiku država može voditi prema monopolima?

b. Šta su po Vašem mišljenju glavni problemi u vođenju antimonopolske politike u R. Srbiji i koji pristup u sprovođenju antimonopolske politike biste izabrali?

c. U kojim sektorima srpske privrede su prisutni monopoli? Obrazložite odgovor.

Istraživanje (za studente koji žele da saznaju više o tržišnoj konkurenciji)

a. Pronaći neke od osnovnih pokazatelja koncentracije tržišta (Herfindal–Hiršmanov indeks, Racio koncentracije, Horvat indeks, Indeks dominacije, Rozenblat indeks, Sveobuhvatni indeks industrijske koncentracije) za odabrane sektore privrede i interpretirati dobijene rezultate.

b. Proučite delatnost Komisije za zaštitu konkurencije Republike Srbije (dostupno na www.kzk.org.rs).

x Rešite kviz.

Vaš zadatak je da rešite interaktivni kviz iz šestog poglavlja udžbenika: *Tržište, cene i konkurencija*. Otvorite link, rešite sva pitanja i proverite svoj rezultat po završetku kviza.

Link do kviza: Ekonomija: Poglavlje 6

Skenirajte kod telefonom